

UITGEVER OP BEZOEK

Uitgeverij Rubinstein, 23.1.07

Een impressie door Dirk Leyman

Dat boeken niet enkel een streling voor het oog kunnen zijn, maar tegenwoordig ook vaker voor het oor, bewijst de wereldwijde doorbraak van het luisterboek. Waarmee literatuur opnieuw ten volle aanknoopt met zijn allicht oudste traditie: de orale. Ook in de Lage Landen raken steeds meer lezers ingepalmd door het radio- en luisterboek. De Buren zélf heeft sinds zijn oprichting voortdurende inspanningen gedaan voor de gesproken letteren met zijn ongemeen succesvolle radioboeken, waardoor je via podcast en downloads nu ook in de file, tijdens huishoudelijke klussen of het joggen speciaal geschreven nieuwe literaire verhalen kunt savoureren.

De Nederlandse uitgeverij Rubinstein geldt als een van de pioniers én marktleiders in het genre van het (literaire) luisterboek. Rubinstein brengt intussen jaarlijks zo'n 60 tot 80 nieuwe titels uit én groeit als kool, met vooral de laatste drie jaar een ongetemperde stijging van de verkoopcijfers. Voor het voorjaar 2008 kondigt de uitgeverij luisterwerk aan van onder meer Bernlef, Douwe Draaisma, A.F.Th. van der Heijden, Robert Anker, Hella S. Haasse, Kristien Hemmerechts, Harry Mulisch, Simon Vinkenoog, Sandor Marai en Isabel Allende.

Rubinstein heeft overigens sinds enige tijd ook de befaamde Gouden Boekjes in zijn fonds, geïllustreerde kinderboekjes die in Nederland tot het collectieve kindergeheugen behoren én intussen een hernieuwde adem schijnen te vinden.

Scharniermomenten

Uitgever Dik Broekman schetste in het vraaggelsgesprek met bezieling eerst de ontstaansgeschiedenis van de uitgeverij, te situeren omstreeks 1985. Toen gaf oprichter Maurits Rubinstein een eerste cassetteboek uit. Dat was aanvankelijk bestemd voor zijn tante Renate Rubinstein, op het moment dat zij door ziekte niet langer uit eigen werk kon voorlezen voor haar 'leesclubje' met onder meer Simon Carmiggelt. Maurits Rubinstein nam toen het boek *Nee, heb je* op in een tiental exemplaren, die via vrienden werden verspreid. Maar de Amsterdamse Athenaeum boekhandel kreeg er ook lucht van het initiatief. In een oogwenk werd het cassetteboek gewilde waar en diende het meteen ook bijgeproduceerd te worden: "het eerste bescheiden commercieel succes van de uitgeverij", aldus Broekman. In de aanvangsfase bleef het luisterboek al bij al ter plaatse trappelen, ondanks inspanningen om vooraanstaande (kinderboeken-)auteurs tot een mondelinge opname te verleiden. Ook werd het luisterboek door het grote publiek soms nog te makkelijk weggezet als uitsluitend een hulpmiddel voor visueel gehandicapten of blinden. Volgens Broekman zijn er een drietal scharniermomenten in de doorbraak van het luisterboek. In eerste instantie was daar het fenomeen Harry Potter, die ook op luisterboek de blits maakte: "In de auto op weg naar Zuid-Frankrijk gingen zowel ouders als kinderen massaal luisteren naar Potter." En ook het feit dat de literaire uitgeverij De Bezige Bij zich met het uitgeven van luisterboeken ging bezighouden,

betekende een fikse duw in de rug: “Het gaf het luisterboek eindelijk sérieux en aanzien.” Tenslotte bleek ook de drempelverlaging in tal van winkels heilzaam: “Op veel plaatsen, waaronder inloopwarenhuis de Hema, kwamen er displays én werd de consument rechtstreeks geconfronteerd met het luisterboek. Je kon er op de duur niet meer naast kijken.”

Intimiteit in de studio

Gestaag én met een goed gevoel voor de vraag vanuit het publiek breidde de uitgeverij (die in wezen telkens met ‘geleende auteurs’ werkt) zich uit. Steeds meer schrijvers stelden er prijs op dat van hun boek ook een auditieve versie uitkwam en boden aan om zelf voor te lezen. Zowel Adriaan van Dis, Kristien Hemmerechts, Jan Wolkers als bijvoorbeeld Arthur Japin namen voor Rubinstein in de studio zitting achter de microfoon. “De aantrekkelijke voorleesstem van bepaalde auteurs droeg zeker bij tot het succes. Anderen zijn zo verstandig om door anderen de klus te laten klaren”, zegt Broekman. Uitgeverij Rubinstein investeerde daarom ook in een geschakeerd stemmenarsenaal. Favoriete voorlezers zoals Jan Meng, die de Harry Potters integraal voor zijn rekening nam, en Willem Nijholt worden sinds kort ook bijgestaan door ex-omroepster Dieuwertje Blok. Floor Minnaert, die de technische aspecten van de opnames begeleidt, liet vervolgens een blik toe in de geoliede keuken van de luisterboekenmaker en vertelde een paar spitante anekdotes: “Intimiteit is heel belangrijk in de studio, bijvoorbeeld ook als er seksscènes worden voorgelezen. Alles moet juist zitten en bovenal moet de auteur op zijn gemak zijn. Honger valt af te raden bij een voorlezende schrijver, want dan hoor je een grommende maag doorheen de opnames. En een schrijver draagt maar beter geen kettingen of juwelen, want die hoor je ook wel eens tingelen.” Intussen weet hij maar al te goed waarvoor je moet uitkijken: “Elk detail kan zich in de opname verraden, al moet je natuurlijk niet elke oneffenheid wegpolijsten. Want zo houdt een audioboek tenslotte ook zijn naturel.” Uitgeverij Rubinstein beschikt trouwens over een eigen opnamestudio.

Braakliggend terrein

Dat het luisterboek zo florissant is de laatste jaren, mag ook wel op het conto van betere en verfijndere technologieën geschreven worden. De gevoelig opgeschroefde kwaliteit van cd’s, dvd’s en downloads gaf het genre een verfrissende impuls. Het zal niet zo lang meer duren of mensen zullen zich ook bij Rubinstein kunnen abonneren op audioboeken via het net, die ze met één muisklik downloaden. “Het genre is volkomen volwassen geworden. Dat zie je trouwens ook aan initiatieven als de jaarlijkse Week van het Luisterboek en een prijs voor het beste Luisterboek. Fijn is ook dat de andere luisterboekenuitgevers dit allemaal mee op poten helpen zetten. Er is geen echte concurrentiestrijd”, zo wil Broekman gezegd hebben.

Volgens Broekman moet het luisterboek trouwens niet met de vinger worden gewezen als veroorzaker van ontlezing: “Dat hoor je wel regelmatig. Klopt niets van, vind ik. Mensen die een luisterboek van een schrijver op prijs stellen, gaan vaak later ook ander werk van die auteur raadplegen. En automatisch doen ze dat ook in een bibliotheek of boekhandel.”

Lichtjes teleurgesteld is Broekman over de aantrekkingskracht van het luisterboek in Vlaanderen: "Daar ligt nog een groot terrein braak voor onze uitgeverij. De Vlaming wordt nog onvoldoende geconfronteerd met ons aanbod." En volgens de uitgever is er ook in Nederland nog steeds veel achterstand in te halen op de Angelsaksische wereld en Duitsland.

Stem in je hoofd

Kristien Hemmerechts, van wie bij Rubinstein de luisterversie van *Taal zonder mij* verscheen, wees er in haar interventie op hoe belangrijk het auditieve voor een schrijver wel kan zijn. Ze houdt ervan om haar tekst te laten voorproeven door een luisterend publiek bij lezingen en aanverwante en schaaft hem vervolgens bij. "Schrijven is tenslotte ook luisteren naar de stem in je hoofd." Hemmerechts is het luisterboek genegen en ziet het als een natuurlijk verlengde van haar schrijfarbeid. Ze wees ook op de verdwijning van het hoorspel en haar verknochtheid aan het genre op bijvoorbeeld BBC.

Er werd vervolgens ook gedebatteerd over het belang van een canon van de literatuur in luisterboekvorm, een plan waarin iedereen zich kon terugvinden. Broekman benadrukte nog dat hij "een inhaalbeweging" wil maken inzake Nederlandse literatuur. "Er zijn nog zoveel mooie boeken die een luisterversie verdienen, we blijven nog wel een hele tijd bezig."

De relance van de Gouden Boekjes

Het slotdeel van de avond werd opgehangen aan de Gouden Boekjes, de tweede belangrijke 'poot' van uitgeverij Rubinstein. De Gouden Boekjes kwamen in 1953 overgewaaid uit de Verenigde Staten, waar ze als Little Golden Books al eerder de markt inzwemden en als kinderentertainment massaal lezertjes trokken. De Bezige Bij introduceerde de simpel vertelde prentenboekjes in Nederland en nam er onder meer Annie M.G. Schmidt voor onder de arm, die achtentwintig boekbewerkingen voor haar rekening nam. In een mum van tijd lagen ze ook hier in de bovenste lade van de kinderspeelgoedkasten. Legendarisch werden later klassiekers als *De Gele Taxi*, *Sloffie Sleepboot* en *Vijf brandweermannetjes* en ook verzamelaars waren er tuk op, zo bleek uit een aantal aandoenlijk enthousiaste filmpjes. Daarin werd onder meer toegelicht hoezeer de Gouden Boekjes het Nederlandse kinderhart stalen, hoewel ze in Vlaanderen dan weer amper bekendheid genoten. In 1999 verkasten de Gouden Boekjes naar uitgeverij Leopold om al snel in de ramsj te belanden. Uitgeverij Rubinstein nam de rechten over in 2001 en blies de serie nieuw leven in, onder meer met het door Paul Steenhuis getekende en geschreven *Het meisje dat alleen maar witte chocolade lust*. Steenhuis, chef van het magazine M van *NRC-Handelsblad*, vertelde tijdens Uitgever op Bezoek over zijn affectie voor de Gouden Boekjes en hoe hij er toe kwam zelf de handschoen op te nemen om Gouden Boekjes in elkaar te gaan zetten. Binnenkort maakt hij samen met de Vlaamse illustrator en tekenaar Pieter van Eenoge een Gouden Boekje waarin de stad Peking, dit jaar gaststad van de Olympische Spelen, gevisualiseerd wordt in een eenvoudig maar inventief kinderverhaal. En via deze Vlaams-Nederlandse coproductie zouden de Gouden Boekjes eindelijk én in extremis

ook de oversteek naar de Vlaamse lezertjes moeten maken. Van Eenoge liet weten dat – hoewel hij voordien de Gouden Boekjes niet kende – zeer verguld was met het aanbod om eraan mee te werken. Even konden we een glimp ontwaren van enkele van zijn tekeningen in status nascendi.

Zie ook www.rubinstein.nl